

УДК 349.3(043.2)

Казанчан А.А., к.ю.н.,
Херсонський державний університет, м. Херсон, Україна

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ НЕПРАЦЕЗДАТНОСТІ ГРОМАДЯН

В юридичній науці та в законодавстві з питань соціального забезпечення громадян досить часто використовується термін «непрацездатність громадян», а також інші похідні терміни, в тому числі «непрацездатні громадяни». На наш погляд, з'ясування поняття та змісту непрацездатності громадян, поняття та категорій непрацездатних громадян є вкрай важливим в становленні права соціального забезпечення, тим більше, що існують дещо відмінні погляди науковців щодо цих термінів та понять.

У вузькому значенні, під непрацездатністю громадян розуміють такий соціально-фізіологічний стан людини, який визначається об'єктивною втратою працездатності чи зменшенням природних функцій організму або зниженням кваліфікації, значним зменшенням обсягу чи припиненням трудової діяльності [1, с. 75]. В такому контексті, непрацездатність громадян – це, переважно, фізична нездатність громадян до трудової або іншої суспільно-корисної діяльності, яка своїм наслідком має відсутність у них заробітної плати (або іншого доходу). До кола непрацездатних громадян можна віднести осіб з інвалідністю, тимчасово непрацездатних осіб, жінок з вагітності та пологів, а також пенсіонерів за віком, безробітних, громадян, які втратили годувальника, дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування. Тобто, це категорії осіб, які не можуть працювати і, відповідно, отримувати заробітну плату (інший дохід) за станом здоров'я, за віком або у зв'язку з тим, що їм законодавством дозволяється не працювати.

У широкому значенні, непрацездатність громадян означає нездатність громадян, які опинились в складних життєвих обставинах, самотійно, без сторонньої допомоги, подолати життєві труднощі, та які потребують соціального захисту та забезпечення. В такому контексті, непрацездатність громадян виступає як їх нездатність самотійно, без сторонньої допомоги, справитись із тими складними життєвими обставинами, в яких вони опинились. Причому не має значення, чи займались вони трудовою або суспільно-корисною діяльністю, чи не займались. Тобто, це будь-які категорії громадян, що потребують

соціальної допомоги та соціального забезпечення. В тому числі й ті, хто працюють й, відповідно, отримують заробітну плату (або інший дохід).

В нормативно-правових актах термін «непрацездатність громадян» (або «втрата працездатності») використовується, однак, не наводиться його визначення або тлумачення. Так, в ст. 46 Конституції України встановлюється право громадян на соціальний захист в разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, з безробіття, у старості, в інших випадках, передбачених законом [2].

Термін «непрацездатні громадяни» вперше згадується в преамбулі Закону «Про пенсійне забезпечення». Цей закон відповідно до Конституції України гарантує всім непрацездатним громадянам право на матеріальне забезпечення за рахунок суспільних фондів споживання шляхом надання трудових та інших пенсій [3]. В Концепції соціального забезпечення населення України визначається, що соціальне забезпечення поширюється тільки на громадян, які працюють за наймом, членів їх сімей та непрацездатних осіб. Для непрацездатних громадян гарантується матеріальне забезпечення та соціальне обслуговування за рахунок соціального страхування і виплат з державного та місцевих бюджетів [4].

Згідно із ст. 1 Закону «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» непрацездатні громадяни – це особи, які досягли встановленого законом пенсійного віку, або особи з інвалідністю, у тому числі діти з інвалідністю, а також особи, які мають право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника відповідно до закону [5]. На наш погляд, таке визначення непрацездатних громадян є дещо недосконалим, адже воно значно обмежує перелік категорій непрацездатних громадян, які через різні складні життєві обставини потребують соціального захисту та забезпечення.

Згідно з Конвенцією МОП №102 про мінімальні норми соціального забезпечення причинами непрацездатності громадян можуть бути захворювання, інвалідність, старість, втрата годувальника, вагітність та пологи та інші, які, в свою чергу, зумовлюють «призупинення заробітку, як це визначається національним законодавством» [6].

На сьогодні, для визначення причин непрацездатності громадян все частіше використовуються терміни «соціальні ризики» та «соціальні випадки». При цьому, під соціальними ризиками розуміють ті негативні, небажані, потенційно небезпечні складні життєві обставини, які можуть статись з багатьма людьми, з будь-ким з них (наприклад, бідність, безробіття, інвалідність, сирітство). А під соціальними випадками розуміють ті конкретні складні життєві обставини, які, на жаль, сталися з конкретними людьми і завдають їм проблем, життєвих труднощів [7, с. 16].

Таким чином, на наш погляд, більш вдалим є визначення непрацездатності громадян в широкому контексті. Під непрацездатністю

громадян слід розуміти їх нездатність до забезпечення себе або членів своєї сім'ї всім необхідним через хворобу, травму, інше ушкодження, через безробіття, втрату годувальника або за інших несприятливих, небажаних складних життєвих обставин, в яких вони опинились, і коли виникає потреба у їх соціальному захисті та забезпеченні. Непрацевдатними громадянами, на наш погляд, є всі ті категорії громадян, які опинились в складних життєвих обставинах, потребують сторонньої допомоги, соціального захисту та забезпечення (малозабезпечені, безробітні, особи з інвалідністю, діти-сироти та інші).

Література

1. Синчук С.М., Бурак В.Я. Право соціального забезпечення України: навч. посіб. / за ред. С.М. Синчук. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2006. – 318 с.
2. Конституція України від 28.06.1996 р. №254-к // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст. 141.
3. Про пенсійне забезпечення: Закон України від 05.11.1991 р. №1788-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – №3. – Ст. 10.
4. Про проект Концепції соціального забезпечення населення України: Постанова ВР України від 21.12.1993 р. №3758-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – №6. – Ст. 31.
5. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 р. №1058-ІV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №49. – Ст. 376.
6. Конвенція МОП №102 про мінімальні норми соціального забезпечення. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [//https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_011](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_011).
7. Сташків Б.І. Теорія права соціального забезпечення: навч. посіб. / Б.І. Сташків – К.: Знання, 2005. – 405 с.

УДК 341(043.2)

Копиленко О. Л., д.ю.н., професор,
академік НАН України, академік НАПрН України,
директор Інституту законодавства Верховної Ради України,
м. Київ, Україна

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Корупція є викликом, який становить загрозу як для розвитку держави, так і добробуту громадян. Усі без винятку країни так чи інакше постають перед необхідністю протидії цьому феномену, який зумовлює деструктивні процеси всередині держави, нівелює принцип верховенства права та поваги до прав людини, знижує рівень довіри інвесторів та обмежує здатність держави до ефективного захисту громадян.